

แบบการเสนอผลงาน
(ระดับชำนาญการ และระดับชำนาญการพิเศษ)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลบุคคล/ตำแหน่ง

ชื่อผู้ขอประเมิน นายเชวงชัย วังพุดทอง

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการป่าไม้ ระดับ ปฏิบัติการ ตำแหน่งเลขที่ ๓๙๕๓

ส่วนอนุรักษ์และป้องกันทรัพยากร สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ (แพร่)

หน้าที่ความรับผิดชอบ ของตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยศึกษา การพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง

ตำแหน่งที่จะแต่งตั้ง นักวิชาการป่าไม้ ระดับ ชำนาญการ ตำแหน่งเลขที่ ๓๙๕๓

ส่วนอนุรักษ์และป้องกันทรัพยากร สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ (แพร่)

หน้าที่ความรับผิดชอบ ของตำแหน่งที่จะแต่งตั้ง นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยศึกษา การพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง

ส่วนที่ ๒ ผลงานที่เป็นผลการปฏิบัติงานหรือผลสำเร็จของงาน

๑. เรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกที่มีต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เชิงเดี่ยวในพื้นที่หน่วยศึกษา การพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง ตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

๒. ระยะเวลาที่ดำเนินการ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๗

๓. ความรู้ ความชำนาญงาน หรือความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน

๑) ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา (หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง ตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน)

๒) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปลูกพืชตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ

๓) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

๔) การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เชิงเดี่ยวบนพื้นที่ต้นน้ำ

๕) การอนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พรรณไม้ สัตว์ป่า

๖) การทำงานภาคสนามแบบบูรณาการกับทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วม

๗) การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร

๘) การจัดการต้นน้ำ

๙) การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล

๑๐) กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติราชการ

๑๑) การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และเสริมทักษะ การทำงานเป็นทีม

๑๒) ศึกษาและวิจัยทางวิชาการในพื้นที่อนุรักษ์

๑๓) ภารกิจกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

๑๔) นโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรัฐบาล

“No Gift Policy ทส.โปร่งใสและเป็นธรรม”

๔. สรุปสาระสำคัญ ขั้นตอนการดำเนินงาน และเป้าหมายของงาน

หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลพื้นที่ลุ่มน้ำน้ำปี้ ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาของกลุ่มน้ำยม ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ราษฎรส่วนใหญ่ในพื้นที่ทำกินที่มีลักษณะเป็นที่ลาดชัน มีการปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว โดยชนิดพืชที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีพื้นที่ปลูกประมาณ ๑๐,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นพืชที่ก่อให้เกิดการกัดเซาะพังทลายของหน้าดินสูงส่งผลให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ หน้าดินตื้น และตะกอนยังส่งผลให้แหล่งน้ำตื้นเขิน นอกจากนี้การเตรียมพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกมักเตรียมโดยใช้ไผเผา ก่อให้เกิดปัญหาหมอกควันซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของภาคเหนือ และนอกจากนี้บางส่วนยังลักลอบเข้าไปยังพื้นที่ป่าส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้ได้รับความเสียหาย

เพื่อให้การเข้าไปแก้ไขและบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เชิงเดี่ยวในพื้นที่ต้นน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสบผลสำเร็จและตรงตามความต้องการของชุมชน จึงต้องมีการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ ว่ามีความคิดเห็นอย่างไร สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้จริงหรือไม่ ทั้งในด้านผลกระทบ ข้อดี ข้อเสีย ในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไป เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ ให้เกิดประโยชน์ มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุดและยั่งยืน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๑) ตรวจเอกสาร และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลสถิติจำนวนครัวเรือนของเกษตรกรในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวงที่มีอาชีพปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำการเก็บข้อมูลเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวน ๑๗๕ ครัวเรือน จากทั้งหมด ๓๐๒ ครัวเรือน โดยเลือกทำการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน

๒) วางแผน และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และได้ทำการขอความร่วมมือจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามจำนวน ๑๗๕ ชุด และรอรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

๓) การศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกที่มีต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง ประกอบด้วยความคิดเห็น ๓ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

๔) วิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกที่มีต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) นำเสนอข้อมูล สำหรับแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยใช้รูปของการพรรณนา (Descriptive) และจัดกลุ่มความคิดตามประเด็นที่ศึกษา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นประเด็นหลัก ประเด็นรองไว้ในลักษณะบรรยาย (Descriptive) แล้วสร้างเป็นข้อสรุป

๕) สรุปผลการศึกษาและจัดทำรูปเล่มรายงาน

การศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกที่มีต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง มีเป้าหมายเพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ ให้เกิดประโยชน์ มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุดและยั่งยืน

๕. ผลสำเร็จของงาน (เชิงปริมาณ/เชิงคุณภาพ)

(๑) เชิงปริมาณ – มีผลการศึกษาวิจัยปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อาชีพหลัก รายได้จากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รายได้ครัวเรือน ความคิดริเริ่มในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เงินทุนที่ใช้ในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ระยะเวลาในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และคิดเห็นที่มีต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง

(๒) เชิงคุณภาพ – มีฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ ให้เกิดประโยชน์ มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุดและยั่งยืน

๖. การนำไปใช้ประโยชน์/ผลกระทบ

(๑) หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านหลวง กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำมีการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่และเกิดความสมดุลของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ต้นน้ำ

(๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานท้องถิ่น มีข้อมูลข้อเท็จจริงของชุมชน สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด

๗. ความยุ่งยากและซับซ้อนในการดำเนินการ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุดผู้ทำการศึกษาจึงทำการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้ครอบคลุมทั่วพื้นที่ศึกษา ส่งผลให้ต้องใช้ทรัพยากรและระยะเวลาในการเก็บข้อมูลค่อนข้างมาก

๘. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ

เนื่องจากช่วงเวลาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ส่งผลให้หาผู้ให้ข้อมูลได้ยาก

๙. ข้อเสนอแนะ

(๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรร่วมมือกันแบบบูรณาการในการแก้ไขปัญหาการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เชิงเดี่ยวในพื้นที่สูงชัน เพื่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ต้นน้ำอย่างสมดุลตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ

(๒) ควรมีการสำรวจเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้คาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต และวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศของชุมชนแห่งนี้

๑๐. การเผยแพร่ผลงาน (ถ้ามี)

๑๑. ผู้ร่วมดำเนินการ (ถ้ามี)

ขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

(ลงชื่อ) (ผู้ขอประเมิน)

(นายเชวงชัย วังพุทฺธง)

วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๗

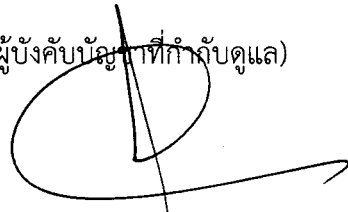
ขอรับรองว่าสัดส่วนการดำเนินการข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

รายชื่อผู้มีส่วนร่วมในผลงาน	ลายมือชื่อ
(๑)	
(๒)	
(๓)	

ได้ตรวจสอบแล้วขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นถูกต้องตรงกับความเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ)
(นายสมชาย อ่อนอาษา)
(ตำแหน่ง)
วันที่...../...../.....
เจ้าหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนวิจัยต้นน้ำ

(ผู้บังคับบัญชาที่กำกับดูแล)

(ลงชื่อ)
(นายสมบูรณ์ อีร์บัณฑิตกุล)
(ตำแหน่ง)
วันที่...../...../.....
ผู้อำนวยการสำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ

(ผู้อำนวยการกอง/สำนัก ขึ้นไป)

หมายเหตุ : ๑. คำรับรองจากผู้บังคับบัญชาอย่างน้อยสองระดับ คือ ผู้บังคับบัญชาที่กำกับดูแล และผู้บังคับบัญชาที่เหนือขึ้นไปอีก
หนึ่งระดับ เว้นแต่ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาดังกล่าวเป็นบุคคลคนเดียวกัน ก็ให้คำรับรองหนึ่งระดับได้
๒. การเสนอผลงานให้มีความยาวไม่น้อยกว่า ๕ หน้ากระดาษ A๔

แบบการเสนอข้อเสนอแนวคิดการพัฒนาหรือปรับปรุงงาน
(ระดับชำนาญการ และระดับชำนาญการพิเศษ)

๑. เรื่อง การจัดการพื้นที่ต้นน้ำตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างมีส่วนร่วม

๒. หลักการและเหตุผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ปัจจุบันถือเป็นประเด็นสำคัญ เพราะประชาชนโดยเฉพาะคนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า หรืออาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ป่า เป็นกลุ่มคนที่เป็นทั้งผู้สนับสนุนและขัดขวาง ให้เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรป่าไม้บรรลุผล รวมทั้งเป็นผู้ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มต่าง ๆ ได้เข้ามาแสดงบทบาทหน้าที่ของตน นอกจากนี้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ยังตอบสนองต่อกฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยอีกด้วย อย่างไรก็ตามการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องดำเนินการโดยมีความเข้าใจในกระบวนการทำงาน และสามารถประยุกต์ใช้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์และบริบทของพื้นที่นั้น ๆ จนสามารถการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ด้วยลักษณะพื้นที่ของประเทศไทยประมาณ 1 ใน 3 เป็นภูเขาและมีความสูงชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ โดยกระจายอยู่ตามภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำหลายสายที่สำคัญของประเทศ ผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ตลอดจนการขยายตัวในภาคธุรกิจต่าง ๆ ทำให้พื้นที่ลุ่มและพื้นที่ดอนซึ่งเหมาะสมกับการเกษตรมีอยู่อย่างจำกัดและถูกนำมาใช้จนเกือบหมด เกษตรกรจึงมีความจำเป็นต้องขยายพื้นที่เพาะปลูกไปบนพื้นที่สูง ด้วยการบุกรุกทำลายป่าแล้วใช้ประโยชน์ที่ดินทำการเกษตรอย่างขาดมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ ประกอบกับจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้การขยายพื้นที่เพาะปลูกบนพื้นที่สูงเป็นไปอย่างรวดเร็ว จากการศึกษาพบว่า การทำการเกษตรแบบดั้งเดิมบนพื้นที่สูง ส่งผลให้เกิดการชะล้างของหน้าดินสูง ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงอย่างรวดเร็ว ผลที่ตามมาทำให้ผลผลิตของพืชที่ปลูกต่ำลงอย่างต่อเนื่อง ต้องใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในปริมาณสูง กระทบต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ที่ถูกทำลายมากขึ้นทุกปี

ผลกระทบจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำโดยขาดการปฏิบัติตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำนั้นวัน
ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น และนอกจากนี้รูปแบบและความเข้มข้นของการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำได้มีการ
เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การใช้ประโยชน์ได้เปลี่ยนไปเป็นการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ตามพลวัต
ของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำเกิดขึ้นจากหลายมิติ และได้ส่งผล
กระทบในวงกว้าง การแก้ไขปัญหาลำนี้ให้ประสบความสำเร็จควรมีการบูรณาการความร่วมมือในภาคส่วนที่
เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างสมดุล เพื่อให้
ทรัพยากรในพื้นที่ต้นน้ำยังคงรักษาบทบาทหน้าที่ของตนเองสามารถให้บริการทางระบบนิเวศได้อย่างเต็ม
ประสิทธิภาพ

๓. บทวิเคราะห์/แนวความคิด/ข้อเสนอ และข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข

บทวิเคราะห์

ปัจจุบันพบว่าพื้นที่ทำกินที่อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำส่วนใหญ่ของประเทศในมีการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือ
ทรัพยากรดินและน้ำอย่างไม่เหมาะสม ไม่มีการปฏิบัติตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ ปัญหาที่พบมากที่สุดได้แก่
การปลูกพืชเชิงเดี่ยวบนพื้นที่ลาดชัน ชนิดพืชที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวไร่ และมันสำปะหลัง ซึ่งส่งผล
ให้คุณภาพของแหล่งน้ำต่ำ มีตะกอนและสารเคมีปนเปื้อน แหล่งน้ำตื้นเขินซึ่งเกิดจากการไหลบ่าของหน้าดิน
ลงมาสู่แหล่งน้ำ นอกจากนี้ส่วนใหญ่มีการจัดการเศษวัสดุหลังการเก็บเกี่ยวและการเตรียมพื้นที่ปลูกโดยใช้วิธีเผา
เนื่องจากเป็นวิธีที่ง่าย คุ่มค่า ใช้เวลาน้อย สะดวกสบาย และต้นทุนต่ำ ในเกษตรกรบางรายยังมีความเชื่อเรื่อง
การเผาว่าง่ายต่อการควบคุมวัชพืชและการเตรียมดิน ส่งผลให้เกิดเป็นแหล่งที่มาของจุดความร้อน เกิดฝุ่นละออง
PM2.5 เพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน

เมื่อพิจารณาปัญหาการใช้ที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำสามารถแยกได้ดังนี้

๑. ปัญหาที่เกิดจากดิน (Soil) เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ ดินดาน ความลึกของดิน ดินเปรี้ยว ดินเค็ม
ดินไม่อุ้มน้ำ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อผู้ใช้ที่ดินส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรต่ำ

๒. ปัญหาที่เกิดจากที่ดิน (Land) เช่น ขาดแคลนที่ดิน ความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรที่ดิน ไม่มีเอกสาร
สิทธิ์ในที่ทำกิน ทำการเกษตรในพื้นที่หวงห้าม (ป่าอนุรักษ์/ป่าสงวน) บุกรุก/ขยายพื้นที่ทำกินใหม่ในพื้นที่
หวงห้าม ใช้ที่ดินที่เสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาต่อผู้ใช้ที่ดินและส่งผลกระทบในวงกว้าง
ต่อผู้อื่นและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของส่วนรวม

๓. ปัญหาที่เกิดจากทรัพยากรที่ดิน (Land resource) เช่น ขาดแคลนน้ำ สภาพอากาศไม่เหมาะสมกับ
การเพาะปลูก เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อผู้ใช้ที่ดินส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรต่ำ

๔. ปัญหาที่เกิดจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม เช่น ขาดปัจจัยทางการผลิต (ทุน/แรงงาน) ขาดความรู้
ความชำนาญ และเทคโนโลยี ไม่มีตลาด/การตลาด ความขัดแย้งจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ (แย่งน้ำ/ผลกระทบจากต้นน้ำ
สู่ปลายน้ำ)

จากการใช้ที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำอย่างไม่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดผลกระทบดังนี้

๑. ดิน เกิดการชะล้างพังทลาย (เกิดการไหลบ่าของหน้าดิน/หน้าดินตื้น) สูญเสียธาตุอาหารของดิน
สูญเสียหน้าดินในการซึมซับ กักเก็บ และปลดปล่อย

๒. น้ำ แหล่งต้นน้ำถูกทำลาย โอกาสเกิดน้ำหลากในฤดูฝนมีมากขึ้น ปริมาณน้ำในฤดูแล้งขาดแคลน
คุณภาพน้ำต่ำ (ตะกอน/สารพิษ) แหล่งน้ำตื้นเขินตื้นเขิน กักเก็บน้ำได้น้อยลง

๓. ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ป่าไม้เสื่อมโทรม ถิ่นอาศัยของสัตว์ป่าลดลง วงจรระบบนิเวศถูกทำลาย

๔. เศรษฐกิจ สังคม รายได้ลดลงเนื่องจากผลผลิตตกต่ำเพราะธาตุอาหารในดินต่ำ เพิ่มทุนในการปรับปรุงดิน เกิดโรคแมลง/สัตว์ป่าบุกรุกพื้นที่ เกิดความขัดแย้งของคนต้นน้ำกับปลายน้ำทั้งจากทรัพยากรที่ขาดแคลนและผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ (บุกรุกพื้นที่ป่า)

แนวความคิด

จะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวข้างต้นมีความเชื่อมโยงในหลายมิติ ทั้งการเมือง การปกครอง นโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่างดำเนินการแก้ไขปัญหาตามบทบาทและภารกิจของหน่วยงานภายใต้ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แต่ปัญหาการลดลงและสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผลกระทบจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำโดยขาดการปฏิบัติตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำยังทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะขาดการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ขาดกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงาน ตั้งแต่การรับรู้ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น การร่วมคิดแนวทางแก้ไขปัญหา การร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินการ และการร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ใช่วิธีการแก้ไขปัญหาแบบแยกส่วนตามภารกิจของหน่วยงานโดยขาดการมองปัญหาเชิงโครงสร้าง ดังนั้นการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้ประสบความสำเร็จควรมีการบูรณาการความร่วมมือในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่พื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างสมดุล เพื่อให้ทรัพยากรในพื้นที่ต้นน้ำยังคงรักษาบทบาทหน้าที่ของตนเองสามารถให้บริการทางระบบนิเวศได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อเสนอ

เนื่องจากปัญหาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ต้นน้ำในปัจจุบัน มีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงในหลายมิติ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจควรดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตลอดจนถึงชุมชน ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงาน ตั้งแต่การรับรู้ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น การร่วมคิดแนวทางแก้ไขปัญหา การร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินการ และการร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

ระดับนโยบาย

๑) การเร่งแก้ไขปัญหากรณีราษฎรหรือชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ต้นน้ำโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายให้มีการจัดที่ดินให้แก่ราษฎรกลุ่มนี้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติกำหนด หรือตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาและลดแรงกดดันโดยมีการมอบหมายให้หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ตรวจสอบการใช้พื้นที่ให้เป็นไปตามระเบียบและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

๒) ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพโดยสนับสนุนทางด้านการพัฒนาอาชีพตามศักยภาพของพื้นที่ที่กำหนดรูปแบบอาชีพตามความต้องการของชุมชน เพื่อให้ราษฎรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ส่งเสริมการปลูกพืชโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่ ทั้งในด้านความเหมาะสมของชนิดพืช และความต้องการของตลาด โดยนำเรื่อง Zoning การเกษตร มาประกอบการพิจารณา การทำพืชเกษตรแบบแปลงรวม สนับสนุนเรื่องเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย รวมถึงการจัดวางผังการใช้ประโยชน์

๓) ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบด้านการจัดระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐานให้แก่ประชาชนในพื้นที่

๔) มีการสำมะโนประชากร และควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชากรที่ผิดกฎหมาย

ระดับหน่วยงาน

๑) สร้างตัวตน โดยร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนในพื้นที่ทำเน้นกิจกรรมที่สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานจนสามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติงานแบบบูรณาการได้ในอนาคต

๒) แสวงหาความร่วมมือและทรัพยากร เนื่องจากการดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานในบางกิจกรรมอาจถูกจำกัดด้วยงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นเพื่อให้งานเกิดความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ หน่วยงานควรแสวงหาทรัพยากรและงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อร่วมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม อาจดำเนินการได้ในหลายรูปแบบทั้งการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาดำเนินการในพื้นที่ และการดำเนินงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน เช่น ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเข้ามาดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ในพื้นที่ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการจัดการพื้นที่

๓) ใกล้ชิดกับชุมชน เพื่อเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการดำเนินงาน

๔) แสวงหาความรู้และทันต่อสถานการณ์ เนื่องจากในปัจจุบันมีการพัฒนาองค์ความรู้ งานวิจัย นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นหน่วยงานควรติดตามเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในภารกิจของหน่วยงาน เช่น ชนิดพืชต่าง ๆ ที่มีศักยภาพและเหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้ปลูกในพื้นที่ ช่องทางการตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการพื้นที่เกษตรในพื้นที่ลาดชัน เป็นต้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. พื้นที่ต้นน้ำได้รับการจัดการตามหลักวิชาการตามสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
๒. เกิดความร่วมมือของหน่วยงานในพื้นที่ สามารถบูรณาการแก้ไขปัญหาตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานได้
๓. เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ต้นน้ำ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

๑. ผลกระทบจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำที่ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการลดลง
๒. คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต้นน้ำดีขึ้น

(ลงชื่อ)

.....(ผู้ขอประเมิน)

(นายเชวงชัย วังพุทฺธรง)

วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๗